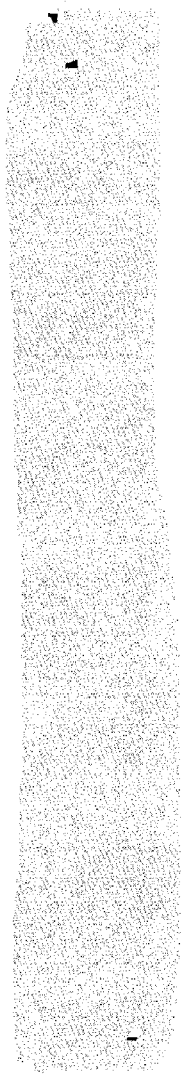

Rapportage MID
over

Iran

Aangeboden aan
Voorzitter en leden CVIN
door
Directeur Militaire Inlichtingendienst

MINISTERIE VAN DEFENSIE
MILITAIRE INLICHTINGDIENST

Afdeling Inlichtingen

Sectie Midden-Oosten i.s.m. Sectie Voormalige Sovjet Unie
Den Haag, 15 maart 2000

DIS 2000005010

IRAN: JONGSTE MILITAIR-POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

ONTWIKKELINGEN

De militaire ontwikkelingen in Iran baren steeds meer zorg, zowel in de regio alsook in het Westen/NAVO. De reden hiervoor is de geleidelijk toenemende, potentiële, dreiging die hiermee gepaard gaat. Dit is primair een uitvloeisel van de voortgang van het Iraanse programma voor massavernietigingswapens (chemisch, biologisch en nucleair) alsmede ballistische raketssystemen. Te meer aangezien binnen tien jaar een nucleaire dreiging van Iran kan worden ervaren.

Tegen deze achtergrond heeft de Amerikaanse Senaat op 24 februari jl. de zogeheten *Iran Non Proliferation Act (1999)* unaniem aangenomen. In september 1999 had het Huis van Afgevaardigden de wet met algemene stemmen aanvaard. Deze voorziet in het treffen van financiële en economische sancties tegen landen en buitenlandse bedrijven die technologie en/of componenten aan Iran leveren ten behoeve van de vervaardiging van massavernietigingswapens en ballistische raketten. President Clinton (en de *National Security Council - NCS*) had problemen met de voorgestelde wet, maar hij heeft deze op 14 maart toch ondertekend. Clinton verklaarde dat de versie van de wet zoals door hem bekrachtigd minder geprononceerd is.

Daags tevoren, op 13 maart, had Clinton het in 1995 afgekondigde - eenzijdige - sanctieregime tegen olie-overeenkomsten met Iran met een jaar verlengd. Washington straft buitenlandse bedrijven die meer dan US \$ 40 miljoen in de Iraanse oliesector investeren. Er bestaan al sedert 1979 economische en in het bijzonder militaire sancties tegen Iran. De laatste worden door het Westen onderschreven. Iran, aldus Clinton, blijft de veiligheid, de economie en de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten bedreigen.

De *Iran Non Proliferation Act (1999)* richt zich met name op Rusland. Het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken heeft zich in zeer negatieve termen uitgelaten over de aanvaarde Iran-wet. Een woordvoerder van het ministerie liet weten dat de zaak door Washington wordt opgeklopt, dat Amerikaanse senatoren over hun landsgrenzen heen willen

regeren en vreemde mogendheden op grond van 'evident verzonnen voorwendsels' onder druk wensen te zetten. Rusland acht een dergelijke opstelling 'pseudo-imperialistisch' en schadelijk voor de internationale samenwerking op het gebied van anti-proliferatie en exportcontrole. De senatoren zouden hiermee de Amerikaans-Russische betrekkingen 'compliceren'.

Vrijwel gelijktijdig met de reactie van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken deed de secretaris van de Russische Veiligheidsraad, Sergej Ivanov, een aantal saillante uitspraken met betrekking tot proliferatie. Ivanov stelde dat de preventie van de overdracht aan het buitenland van de modernste rakettechnologie een 'vitaal belang' van Rusland is. Op dit punt lijkt Ivanovs bezorgdheid, overigens zonder concrete landen te noemen, oprecht.

De goede betrekkingen met Rusland zijn (sinds 1989) van cruciale betekenis voor het Iraanse bewapeningsprogramma, zowel conventioneel alsook non-conventioneel. Opmerkelijk in dit verband waren de uitspraken van de Iraanse vice-minister van Buitenlandse Zaken Sadeq Kharrazi op 18 februari, in Moskou, na afloop van de jaarlijkse bijeenkomst van de *Gemengde Russisch-Iraanse Commissie*. Topfunctionarissen van beide landen op politiek, economisch en technisch (lees: ook militair-technisch) terrein overlegden over uitbreiding van de betrekkingen. Kharrazi toonde zich opgetogen over het resultaat van het overleg zonder in detail te treden. Hij benadrukte de goede vooruitzichten van de samenwerking die is gebaseerd op 'vergaande gemeenschappelijke belangen, ook in geopolitiek opzicht.'

Eerder al, op 10 februari, had de Iraanse ambassadeur in Moskou, Safari, in de Russische pers verklaard dat Rusland en Iran hun samenwerking als 'strategisch' beschouwen. Hij onderstreepte dat beide landen groot belang hechten aan verdere samenwerking in diverse economische projecten, waaronder de infrastructuur, luchtvaart, en energievoorziening (nucleair). Voor dit laatste refereerde Safari aan het recente bezoek aan Rusland van de vice-president van het *Iraanse Atoom Energie-Organisatie (AEOI)* en andere AEOI-delegaties. [Zie hiervoor MID-AI notitie d.d. 16-12-1999, DIS 1999002451] Hij deed geen uitspraken over de militaire samenwerking.

De goede bilaterale betrekkingen komen de laatste tijd tot uitdrukking in de uitwisseling van vele delegaties op hoog niveau. Als eerste dit jaar (11-16 januari jl.) bracht de secretaris van de Iraanse *Opperste Nationale Veiligheidsraad* Hassan Rouhani een bezoek aan de Russische leiding. Bij die gelegenheid werd ook al gesproken over de 'strategische en langdurige relatie' van beide landen. Rouhani voerde overleg met de Russische minister van Buitenlandse Zaken Igor Ivanov over uitbreiding van de bilaterale samenwerking op verschillende gebieden. Daarnaast sprak hij met de genoemde secretaris Sergej Ivanov over regionale veiligheidsaangelegenheden. Voor zover kan worden opgemaakt waren de ontwikkelingen in Tsjetsjenië en Tadzjikistan hoofdgespreksonderwerpen. Iran stelt zich op het standpunt dat 'een oplossing van het conflict in Tsjetsjenië een interne zaak van Rusland is'.

Voorts blijkt uit uitspraken van de Russische minister van Defensie maarschalk Sergejev die ook sprak met Rouhani dat de militaire betrekkingen met Iran zullen worden voortgezet. Dit is opmerkelijk omdat Rusland in 1995 de leveranties van de meeste, vooral zware, wapensystemen stopzette. Amerikaanse politieke druk lag hieraan ten grondslag. De in januari jl. door westerse inlichtingenbronnen geconstateerde levering van een aantal MI-17 helikopters voor militair gebruik aan Iran is de uitdrukking van het gewijzigde Russische beleid. Niet zonder betekenis is dat Rusland tot dusver per jaar US \$200-300 miljoen verdient door willekeurige militaire leveranties en militair-technische dienstverlening aan Iran. Dit is ongeveer 10 procent van de totale Russische wapenexport.

[REDACTED]

De uitspraak van Sergejev moet mede worden gezien als een reactie op de druk van de Verenigde Staten op Rusland om de samenwerking met Iran op nucleair terrein te beëindigen. Overigens heeft Rouhani in het overleg met Sergejev de wens uitgedrukt meer samen te werken op het gebied van communicatie- en verkenningssatellieten. Iran richt sedert kort veel inspanningen op het verwerven van satelliettechnologie van Rusland, dan wel het uitvoeren van gezamenlijke projecten (evenals overigens met VR China en Pakistan). Volgens beschikbare inlichtingen was voor het laatst in juli 1999 een Iraanse militaire delegatie in Rusland op bezoek bij bedrijven die satellieten bouwen. Opzet van Iran is, in tegenstelling tot officiële uitspraken over louter civiel gebruik, de satellieten in combinatie met zijn ballistische raketssystemen deel te laten uitmaken van zijn strategisch vermogen.

Het is mede tegen de achtergrond van de Amerikaanse sancties tegen Russische bedrijven die relevante technologie en onderdelen aan Iran leveren, alsook de dreiging van Washington om de samenwerking aangaande het *Internationale Ruimtestation* te herzien dat Moskou regelmatig 'officieel' reageert. Zo maakte de secretaris van de Russische Veiligheidsraad Ivanov op 25 februari bekend dat de veiligheidsdienst FSB in de afgelopen twee jaar 23 (overigens niet nader gespecificeerde) 'criminele' gevallen heeft geïdentificeerd van illegale overdracht van (evenmin nader omschreven) technologie en tien gevallen van radioactieve stoffen. Ivanov benadrukte dat strenger zal worden opgetreden tegen deze clandestiene praktijken en dat striktere wetgeving geboden is.

Wat betreft het Amerikaanse antiproliferatiebeleid jegens Iran is trouwens vermeldenswaard dat nu ook Tsjechië zich hierachter schaaft. De Tsjechische regering gaat maatregelen treffen tegen nationale bedrijven die materiaal (zouden gaan) leveren ten behoeve van de bouw van de Iraanse kerncentrale te Bushehr (zie bijlage, afbeelding). Op dit moment is ten minste een Tsjechisch bedrijf toeleverancier voor het Russische consortium dat het bouwproject uitvoert. Naar verwachting wordt de eerste fase van de nucleaire installatie (type VVER-1100, vermogen 1.000 MW) in 2002 voltooid.

Intussen zet Noord-Korea zijn samenwerking met Iran op het gebied van proliferatie voort. De jongste leverantie door Noord-Korea, in november 1999, van motoren voor ballistische raketssystemen vormt hiervoor een bewijs. Het gaat dit keer opnieuw om motoren van het type NO DONG 1 die door Iran voor het SHAHAB 3 (bereik 1.300 km) wordt gebruikt. De samenwerking met Noord-Korea, sedert de jaren tachtig, is een substantieel bestanddeel van het Iraanse rakettenprogramma. Hierbij is trouwens ook VR China (indirect) betrokken, dat rakettechnologie aan Noord-Korea levert en uitwisselt.

Wat dit aangaat moet ook genoemd worden het *upgrade*project dat Iran en Noord-Korea gezamenlijk uitvoeren van de Chinese C-802 anti-schip kruisraket (bereik ca. 120 km). Iran beschikt over ongeveer 80 exemplaren van deze kruisraket, maar door Teheran gewenste nieuwe leveranties door VR China blijven voorlopig achterwege. Iran heeft zich tot Noord-Korea gewend om de C-802 geavanceerder te maken, en vervolgens de gemodificeerde versie zelfstandig te gaan produceren. Iran wil deze kruisraket in eerste aanleg gebruiken voor eventuele inzet tegen schepen in de Perzische Golf en Straat van Hormuz. Iran is met zijn huidige militaire middelen reeds in staat de olietoevoer naar Europa te bedreigen.

BEOORDELING

In de regio Midden-Oosten (en Noord-Afrika) bestaat vanouds grote militair-politieke rivaliteit. Deze regio, ook aangeduid als '*de gordel van instabiliteit*', is voor de NAVO qua potentiële dreiging inmiddels het primaire aandachtsgebied. Dit mag blijken uit het in 1999

gepresenteerde nieuwe *Strategisch Concept* van de NAVO. In deze visie neemt het strategisch belang van het Golfgebied (olie) voor het Westen een centrale plaats in.

Ondanks zijn recente politiek van ontspanning in de regio streeft Iran naar een dominante militair-politieke positie in het Golfgebied. Zoals bekend is deze aspiratie een traditioneel gegeven. Domineerden in de tijd van de shah nationalistische motieven, onder het huidige bewind van de *mollah's*, is het streven naar regionale hegemonie overwegend politiek-religieus geïnspireerd. Iran wil de leidende (sji'itisch) islamitische natie worden ten koste van het (soennitische) Saudi-Arabië. Maar zeker ook strikt nationale veiligheidsbelangen - volgens Teheran legitiem gezien de invasie van Iran door Irak in 1980 - spelen een rol.

Iran gaat uit van een omvangrijke herbewapening door Irak wanneer de VN-sancties tegen Irak zijn opgeheven, of praktisch geheel zijn geërodeerd. Met dit vooruitzicht kan een wapenwedloop, zowel conventioneel alsook non-conventioneel, tussen de aartsrivalen Iran en Irak worden verwacht. In dit opzicht kunnen massavernietigingswapens, in bepaalde situaties voor Iran een tekort aan conventionele wapens voor een deel compenseren.

Dienaangaande is de ontkenning door Iran dat het geen interesse heeft in een militair nucleair potentieel niet geloofwaardig. Inlichtingen wijzen uit dat Iran wel degelijk belangstelling heeft voor militair nucleair relevante technologieën. Wat momenteel exact de stand van zaken van een nucleair programma is, valt niet adequaat te beoordelen. Feit is dat Iran op dit terrein een dubbele houding aanneemt. Enerzijds ondertekent het alle relevante verdragen, anderzijds is er de nodige twijfel over de oprechtheid van Iran in dezen.

Aangaande de relatie Rusland-Iran dient wat proliferatie vanuit Rusland betreft een onderscheid te worden gemaakt tussen illegale en 'geautoriseerde' export. Evenmin als in het verleden ontkent Rusland dat er zich incidenten op het gebied van illegale overdracht van kennis, technologie en materiaal voordoen. Het openbaarmaken van dergelijke gevallen (waarbij deze overigens niet voor derden verifieerbaar zijn) dient uitsluitend om aan te tonen of op zijn minst de indruk te wekken dat Rusland alert is en over effectieve anti-proliferatiemechanismen beschikt. Ivanov liet zich slechts uit over geïdentificeerde gevallen en gaf niet aan of het genoemde aantal van 23 incidenten in twee jaar een vermoedelijk groot of klein deel van alle illegale transacties betreft.

Een nog veel onoverzichtelijker terrein is proliferatie die met al dan niet volledig medeweten van autoriteiten plaatsvindt. Ook al beschikt Rusland over anti-proliferatiewetten en exportcontrole-instrumenten, alles staat of valt met de - politieke - wil om deze middelen ook daadwerkelijk te implementeren. Of deze wil altijd aanwezig is, mag worden betwijfeld, gezien de soms grote persoonlijke (lees: financiële) belangen van de functionarissen die beleid moeten uitvoeren of naleving van regels moeten controleren.

De grote vraag is of een anti-proliferatieregime in een land als het huidige Rusland voldoende waterdicht te krijgen is. Rusland kampt met een eroderende centrale staatsmacht, een in al haar geledingen ernstig corrupte overheid en wetenschappers en technici die door chronische onderbetaling extra ontvankelijk zijn voor materieel gewin door medewerking aan illegale transacties. Mogelijk zal het Ruslands toekomstige president, gezien zijn roep om 'law and order', niet aan wil ontbreken om in positieve zin verandering in deze situatie te brengen.

Zo heeft Poetin uitgeroemd dezer dagen (1 maart) een decreet ondertekend betreffende wijzigingen in en toevoegingen aan de lijst van *dual purpose* goederen en technologieën, waarvan de export door de staat wordt gecontroleerd. Het Kremlin heeft laten weten dat 'handel in dergelijke goederen en technologieën toenemend de aandacht trekt in de wereld en dat dit decreet het bewijs vormt dat Rusland dergelijke transacties systematisch

controleert'. Wellicht daagt nu ook bij Poetin het besef dat een land als Iran in potentie een militaire dreiging voor Rusland kan worden.

Gezien de op Rusland gerichte sanctiepolitiek van Washington is een (voorlopige) beoordeling van het beleid van president Poetin van belang. In december 1999 heeft Poetin verklaard (n.a.v. een kritische brief ter zake van vice-president Gore) dat Rusland er alles aan doet illegale leveranties aan Iran te voorkomen. Maar Poetin stelt zich bovenal op het standpunt dat de export van wapens en militaire technologie voor Rusland van groot economisch (en politiek) belang is. Het Midden-Oosten, inbegrepen de 'risicolanden' Iran, Syrië, Libië en mogelijk op afzienbare termijn Irak, neemt hierbij een centrale plaats in.

Resumerend: de Iraanse opbouw van het rakettenpotentieel dient dus als afschrikking van in de eerste plaats de rivaal Irak. Ten tweede is dit potentieel bedoeld ter voorkoming van een eventuele preventieve aanval door Israël tegen, bijvoorbeeld, de Iraanse nucleaire installaties (i.h.b. Bushehr). Israël beschouwt in regionaal opzicht Iran als zijn belangrijkste potentiële vijand. Herhaalde uitspraken van ultra conservatieve krachten in de clerus in Iran over de 'noodzaak tot vernietiging van de zionistische illegale entiteit Israël die Jeruzalem bezet houdt' – hoe politiek-propagandistisch misschien bedoeld – vervullen Israël met grote zorg.

Het is vanwege de potentiële ballistische raketdreiging van Iran dat Israël spoedig zal overgaan tot de oprichting van een derde batterij anti-raket raketsystemen van het type ARROW-2. De twee bestaande batterijen (van zes tot acht mobiele systemen met een bereik van 150 km) zijn op 13 maart jl. officieel door de Israëlische luchtmacht in gebruik genomen. Trouwens, in het recent door Israël gepresenteerde strategische tienjarenplan (*IDAN 2010*, het eerste in zijn soort) staat het *National Anti-Ballistic Missile Defence Project* centraal.

In dit verband mag niet onvermeld blijven dat een van de drijvende krachten achter het *Iran Non Proliferation Act* (1999) in de Verenigde Staten de pro-Israël lobby *AIPAC* is. Ook in een eerder stadium was het *AIPAC*, gesteund door onder andere de *Christian Coalition*, die voor de sanctiewetten (1995) tegen Iran waren. Het is mede om dit aspect dat de regering-Clinton / NCS tegen de Iran Act gekant zijn. Bovenal acht het State Department de Iran Act een belemmering voor haar beleid dat is gericht op toenadering tot Iran. Wat dit aangaat, vinden de Amerikaanse regering en de Europese Unie elkaar, tot op zekere hoogte.

Voorts is de Iraanse afschrikking gericht tegen de andere Golfstaten, in het bijzonder Saudi-Arabië. Niet in de laatste plaats moet er rekening mee worden gehouden dat vóór het jaar 2010 alle doelen in West-Europa binnen bereik van Iraanse ballistische raketsystemen komen. Feit is nu dat reeds een deel van het NAVO-grondgebied (zuid Turkije) binnen het bereik ligt van Iraanse raketten (type SCUD-C, bereik ca 600 km) die sedert kort kunnen worden uitgerust met chemische gevechtscoppen. Daarnaast kan Iran met zijn ballistische raketsystemen NAVO-operaties en strategische platformen/installaties (te denken valt aan maritieme voorzieningen in de Golf) en aanvoerlijnen (zgn. *Sea Lines of Communication* – *SLOC*) in de zuidelijke regio bemoedigen.

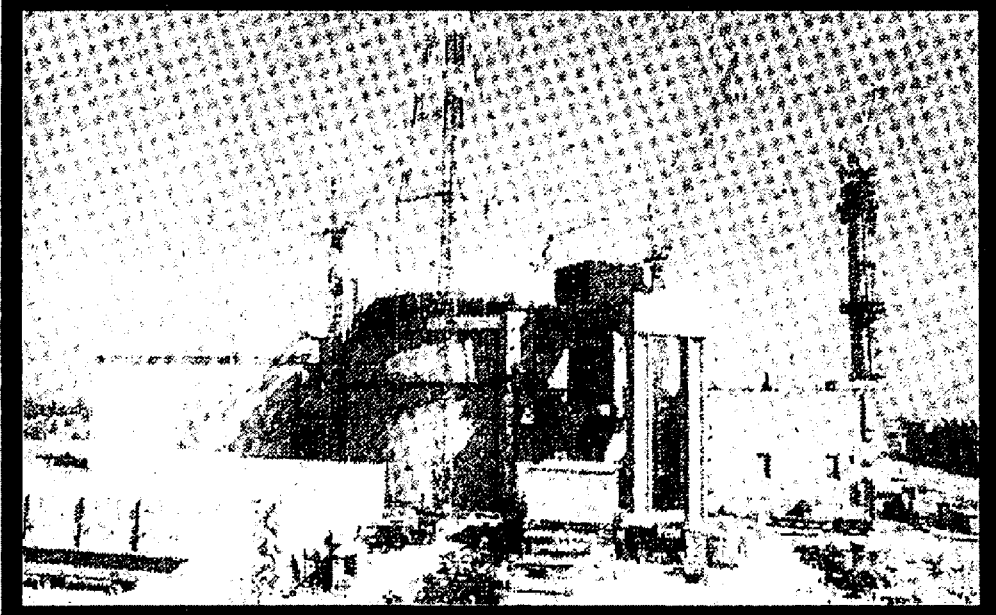
Het is in het bijzonder het vermeende nucleaire wapenprogramma van Iran dat zowel het Westen/de NAVO alsook landen in de regio zorgen baart. Dit blijkt ook uit het *Annual Report on Global Threats* (2000) van de gezamenlijke Amerikaanse inlichtingendiensten (DIA en CIA), dat in februari jl. aan het Congres is aangeboden. In dit rapport neemt de zorg over een Iraans nucleaire programma een centrale plaats in. Zoals gezegd, ook in Russische militaire kringen lijkt het besef te rijzen dat Iran een veiligheidsrisico voor Rusland kan worden.

Inzake de betrokkenheid van Noord-Korea bij Iran en zijn eigen proliferatieprogramma is de grote vraag wat het voorziene Amerikaans-Noord Koreaans overleg in maart a.s. in Washington zal opleveren. De Amerikaanse regering gaat ervan uit dat, na jarenlang overleg

en voedselhulpverlening, Noord-Korea nu zal instemmen met een permanent moratorium op het testen van zijn ballistische raketten. In december 1999 had Noord-Korea al een de facto stop hiervan aangekondigd en tegelijkertijd om opheffing van Amerikaanse economische sancties verzocht. Het laatste vooralsnog tevergeefs.

Of een definitief akkoord ook zal inhouden dat de overdracht door Noord-Korea van rakettechnologie en componenten aan Iran (maar ook Syrië, Libië en Egypte), en vooral de 'grijze' rolverdeling tussen Noord-Korea en VR China in dezen wordt gestaakt, moet worden afgewacht. In het bijzonder VR China heeft ondanks een officiële toezegging aan de Verenigde Staten, in december 1996, zijn activiteiten op dit terrein niet geheel gestaakt.

Gelet op het proliferatiegevaar staat voor de Verenigde Staten de relatie van Iran met Rusland op de voorgrond. Ondanks de scherpe reactie van Moskou op de door Washington aangekondigde sancties wil Poetin de relatie met de Verenigde Staten niet op het spel zetten. Of Poetin evenwel in staat is de sociaal-economische en politieke voorwaarden te scheppen voor de opbouw van een transparante, functionerende rechtstaat die proliferatie in alle opzichten onaantrekkelijk c.q. zo moeilijk mogelijk maakt, staat vooralsnog te bezien. Tot dusver blijft Iran, hoewel in mindere mate, relevante technologie en componenten op verschillende wijzen uit Rusland betrekken.

Bushehr nucleaire installatie in aanbouw; voltooiing eerste fase in 2002